

A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség pedagógiai ellátásának aspektusai

BALOGH EVELIN¹ – BOLLA VERONIKA²

ewelinbalogh@gmail.com

bolla.veronika@barczy.elte.hu

ABSZTRAKT

Hátér és célok: A tanulmány egy doktori kutatás része, amely feltárja a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók ellátására való felkészítést a pedagógusképzésben, illetve szakmai tartalmak kidolgozását vállalja a pedagógusképzés és a gyakorló pedagógusok számára. Jelen vizsgálat célja felmérni a tanító szakos hallgatók ismereteit a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség témakörben. A tanulmányban összefoglaljuk a hazai irodalmakat a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség és a pedagógusok feladatellátásának vonatkozásában.

Módszer: Jelen vizsgálatban tanítóképzős hallgatókat kérdeztük meg az írásbeli kikérdezés módszerével arról, hogy milyen tudással bírnak a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek sajátosságairól, és milyen ismeretekkel rendelkeznek a felismerés, a vizsgálat és az ellátás területekről. A vizsgálatban 114 fő vett részt, akik a képzés négy különböző évfolyamán tanulnak.

Eredmények: Megállapítható, hogy tanító alapképzési szakon a különleges bánásmódot igénylő gyermekek, tanulók témakörét illetően a hallgatók a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség fogalmát a sajátos nevelési igényhez viszonyítva jóval kevésbé ismerik, a tudásuk hiányos és pontatlan.

Következtetések: A tanítóknak a diploma megszerzése után olyan ismeretekkel, kompetenciákkal és attitűddel kell rendelkezniük, amelyek segítik a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek ellátását. Fontos lenne, hogy ezek a tartalmak beépüljenek a kurzusok ismeretanyagába.

Kulcsszavak: beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség, pedagógusképzés, különleges bánásmód biztosítása

DOI: [10.52092/gvosze.2025.1.5](https://doi.org/10.52092/gvosze.2025.1.5)

HÁTTÉR ÉS CÉLOK

Bevezetés

A pedagógusok nagy részét érintő probléma, hogy az atipikus fejlődésmentet mutató gyermekek száma folyamatos növekedést mutat (Oktatási Hivatal, 2019, 2022, 2023, 2024). Az eltérő fejlődésmentet időbeli felismerésében, a tünetek mielőbbi tudatosításában, majd a szakértői vizsgálatok korai kezdeményezésében a pedagógusoknak kiemelt szerepük van.

Elmondható, hogy a mai magyar köznevelési rendszerben az együttnevelés dominál, melynek az első lépései a nyolcvanas évek közepére tehetők, amikor is az általános iskolákban egyre magasabb számban jelentek meg a tanulási problémával küzdő tanulók, akiknek az állapota gyógypedagógiai ellátást igen, de gyógypedagógiai különnevelést nem igényelt. Az együttnevelésben haladó sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekek, tanulók száma folyamatos emelkedé-

dést mutat. A gyógypedagógiai ellátást igénylő sajátos nevelési igényű (továbbiakban az SNI rövidítést is alkalmazni fogjuk) gyermekek integrált neveléséről-oktatásáról (pl. Papp, 2002; Papp & Schiffer, 2011) és a pedagógusok attitűdjéről számos tanulmányt olvashatunk (Pető & Ceglédi, 2012; Vida, 2019). Ezzel szemben a hazai szakirodalmak kevésbé foglalkoznak a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség (továbbiakban a BTMN rövidítést is alkalmazni fogjuk) jelenségével.

A különleges bánásmódot igénylő gyermekek száma az elmúlt években jelentős emelkedést mutat a köznevelési statisztikák adatai alapján (Oktatási Hivatal, 2022, 2023, 2024). Ez a sajátos nevelési igény mellett a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség ellátási kategóriára is igaz. Az Oktatási Hivatal által közreadott 2022. októberi, 2023. októberi és 2024. októberi köznevelési statisztika adatai szerint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek száma 2021/2022. tanévben 89646 fő, 2022/2023. tanévben 95059 fő, 2023/2024. évben 99856 fő, amely 5-6 százalékos emelkedést mutat évről évre (Oktatási Hivatal, 2022, 2023, 2024).

Ehhez a folyamatosan változó helyzethez a köznevelési intézményeknek is alkalmazkodniuk kell. Ezt erősítik meg Balogh (2023) tanulmányában közölt eredmények is, mely szerint a gyakorló pedagógusok többsége inkább negatív tapasztalattal rendelkezik az együttnevelést illetően. Ennek hátterében elsősorban az áll, hogy a különleges bánásmódot igénylő tanulók száma folyamatosan növekszik, azonban ezen gyermekek ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételek a pedagógusok tapasztalatai szerint egyáltalán nem biztosítottak. Varga (2022) tanulmányában rámutat arra a sarkalatos problémára, hogy a mai magyar pedagógustársadalomra az előregedés jellemző. A gyakorló pedagógusok nagy része esetében, amikor felsőfokú tanulmányaikat végezték, az SNI és BTMN ellátási kategóriák még nem léteztek. Így a pedagógusok a felsőfokú tanulmányaik során egyáltalán nem, vagy csak alig találkoztak a különleges bánásmódot igénylő, a sajátos nevelési igényű, illetve a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekek témakörével. A kutatásban (Varga, 2022) résztvevők a sajátos nevelési igényről több és pontosabb ismerettel rendelkeznek, mint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről. A megkérdezett pedagógusok többsége úgy véli, hogy a pedagógusképzés során nem kaptak megfelelő felkészítést a hatékony együttnevelés megvalósításához és a megfelelő egyéni támogatásnyújtáshoz. Pusztai (2018) azt találta, hogy a tanárok arra törekednek, hogy bővítsék ismereteiket a BTMN témakörben, új oktatási módszerek elsajátításával egészítsék ki tudásukat. Azonban ehhez több szakmai segítségre és kiadványokra, módszertani segédanyagokra van szükségük. A megkérdezett pedagógusok mintegy 70 százaléka véli azt, hogy az együttnevelésről minimálisan tanultak a képzésük során, és ez sem segíti eléggé a gyakorlati tudásukat. Illetve, ha pedagógus-továbbképzésen vesznek részt, ugyan elméleti ismereteket szereznek a témában, de hiányoznak azok a módszerek, melyek az iskolában konkrét helyzetekben valódi segítséget biztosítanak (Trembulják & Szabóné Pongrácz, 2024).

A témában releváns továbbképzések, szakirodalmak, módszertani segédanyagok hiányában a legtöbben az ismeretszerzést autodidakta módon teszik meg. A gyakorló pedagógusok a sikeres együttnevelés megvalósításához elengedhetetlennek tartják a teammunkát, és a felmérésben is jelzik a szakemberhiányt, kevés a gyógypedagógus, a fejlesztőpedagógus és a gyógypedagógiai/pedagógiai asszisztens.

Ahogy korábban már említettük, e tanulmány egy doktori kutatáshoz kapcsolódó pilot vizsgálat eredményét mutatja be. A doktori kutatás feltárja a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók ellátására való felkészítést a pedagógusképzésben, illetve segédanyagok, szakmai tartalmak kidolgozását vállalja a pedagógusképzés és a gyakorló pedagógusok számára. A téma feltárása során több módszert alkalmaztunk már, melyek kisebb részletekben közelítették meg a problémát. Ilyen volt a tanítóképző felsőoktatási intézmények tantervei, tematikái, illetve a Képzési és Kimeneti Kö-

vetelmények dokumentumelemzése, illetve a gyakorló pedagógusok kérdőíves megkeresése, melyek eredményei konferencián bemutatásra vagy publikálásra kerültek (Balogh, 2023). Jelen vizsgálatban egy tanítóképző intézmény hallgatóit kérdeztük meg kérdőíves módszerrel arról, hogy milyen tudással bírnak a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek sajátosságairól, milyen ismeretekkel rendelkeznek a felismerés, a vizsgálat és az ellátás területekről. A kutatás célja, hogy a kapott eredmények tükrében feltárjuk a hiányterületeket, és azokra alkalmazott formában szakmai támogatást alakítsunk ki. A tanulmányban összefoglaljuk azokat a hazai irodalmakat, amelyek a kapcsolatot vizsgálják a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség és a pedagógusok szerepe viszonylatában.

Elméleti háttér

A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség mint ellátási kategória magyar sajátosság, ebben a formában csak a hazai gyakorlatban jelenik meg. A Nemzeti Köznevelési Törvény (továbbiakban: Nkt.) a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyik csoportjaként (4.§ (13)) említi a különleges bánásmódot igénylő gyermekeket. Alcsoportjaként szerepelnek a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók. Az Nkt. 4.§ 3. pontja szerint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség alá sorolódik „*az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az életkorához viszonyítottan jelentősen alulteljesít, társas kapcsolati problémákkal, tanulási, magatartásszabályozási hiányosságokkal küzd, közösségbe való beilleszkedése, továbbá személyiségfejlődése nehezített vagy sajátos tendenciákat mutat, de nem minősül sajátos nevelési igényűnek*” (2011. CXCV. törvény 4.§ 3. pont).

A BTMN egy **jogi, ellátási kategória, és nem diagnózis**. Az a gyermek, tanuló, aki ebbe a kategóriába sorolódik, eltérő fejlődést mutat a tanulás és/vagy a viselkedés (magatartás, beilleszkedés) esetében. A gyógypedagógia, a gyógypedagógiai pszichológia a tanulási problémákat három nagy csoportba sorolja. Azonban eltérő elnevezések olvashatók az egyes csoportok jelölésére, mely nehézséget jelent az eltérések azonosításában is. Mesterházi és Szekeres (2019) – a jellemző tünetek, a megelőzés, a diagnosztikus vizsgálatok, a pszichológiai, pedagógiai/gyógypedagógiai befolyásolhatóság, valamint a tanulási képességek tanulásmódszertani eljárások alapján – a tanulási problémákra gyűjtőfogalomként a tanulási nehézség kifejezést használja. A tanulási nehézségnek három formáját különböztetik meg, ez a *tanulási elmaradás/gyengeség*, a *tanulási zavar* és a *tanulási akadályozottság*. Fontos megjegyezni, hogy a Mesterházi és Szekeres (2019) által használt tanulási nehézség gyűjtőfogalom nem egyezik meg a Nemzeti Köznevelési Törvény által használt BTMN ellátási kategória tanulási nehézség fogalomhasználatával. A szerzőpáros szerint a tanulási elmaradás/gyengeség háttérben a leggyakrabban különféle környezeti tényezők állnak, mint például a nem megfelelő szociokulturális háttér, sorozatos iskolaváltás, az iskolalátogatás hiánya. Tünetei az alap kultúrtechnikák elsajátításának nehézsége, gyenge tanulmányi eredmény, társulhat hozzá viselkedési probléma is. Az érintettek gyakran az átlagosnál valamivel alacsonyabb intelligenciahányadossal rendelkeznek (Mesterházi & Szekeres, 2019). A tanulási elmaradás/gyengeség szakterminológiával egyeztethető meg a BTMN ellátási kategória tanulási nehézséget jelző része. Mivel az általunk vizsgált fogalom maga is tartalmazza a tanulási nehézség kifejezést, úgy véljük, hogy a Fejes és Szenczi (2010) által jelölt fogalomrendszer illeszkedik jobban az általunk képviselt koncepcióhoz. Ezért a tanulmányunkban következetesen a *tanulási nehézség* kifejezést alkalmazzuk.

A nemzetközi szakirodalmakban a tanulási nehézség fogalma szintén eltérő módokon jelenik meg. Német nyelvterületen a hazánkban használt tanulási nehézség leginkább a *lernbehinderung* fogalomnak fe-

leltethető meg. Kloas (1979) a *lernbehindert* kategóriába azokat a fiatalokat sorolja, akiknek az intellektuális képességei alacsonyabb szintűek, iskolai teljesítményük elmarad az életkoruk alapján elvárható szinttől. Hangsúlyozza, hogy a *lernbehinderung* fogalma nem kizárólag az intellektuális képességekből fakad, hanem jelentős szerepet játszanak benne a környezeti tényezők, mint például a hátrányos szociokulturális háttér, alacsony szocioökonómiai státusz vagy kedvezőtlen családi körülmények, valamint az oktatási rendszer hiányosságai: a nem megfelelő oktatási módszerek vagy a differenciálás hiánya. Ezek a tanulók gyakran küzdenek alacsony önértékeléssel és önbizalomhiánnyal, amit az iskolai kudarcok tovább súlyosbítnak. Beilleszkedésüket gyakorta megnehezíti a szorongó magatartásuk vagy a viselkedési problémáik.

Az angolszász nyelvterületeken a tanulási nehézséget a kutatók két alcsoportra a *slow learners* (Shaw, 2008), vagyis a lassan tanulók és a *low-performers* (Howard, Dresser, & Dunklee, 2009) az alacsonyan teljesítők csoportjaira osztják. Lassan tanulók azok a tanulók, akik gyenge tanulmányi eredményekkel és átlag alatti intellektussal rendelkeznek, de esetükben intellektuális képességszavar vagy tanulási zavar nem diagnosztizálható. Az alacsonyan teljesítő, *low-performers* kifejezés azokat a tanulókat jelöli, akiknek teljesítménybeli elmaradásukat elsősorban környezeti, szociális vagy érzelmi tényezők idézik elő. Néhány irodalomban (Wanabuliandari, 2021; Amdany et al., 2018) kapcsolatot találtunk a lassan tanulók és a támogató pedagógiai környezet összefüggéseire. Probléma az iskolákban, hogy a lassan tanuló gyermekeket nem értik meg a nevelők, és a gyermekek úgy érzik, hogy a pedagógus nem törődik velük. A lassan tanulók nehezebben értik meg a tananyagot, több időre van szükségük a feladatok elvégzésére, a közösségben jellemzően csendesebbek, a háttérbe húzódnak, az órákon nem aktív résztvevők, és alacsony önértékeléssel, gyenge magabiztossággal rendelkeznek (Wanabuliandari 2021). Idol (2006) tanulmányában említi, hogy a pedagógusok pozitívan viszonyulnak ahhoz, hogy a lassan tanuló gyermekek többségi oktatási keretek között tudjanak tanulni. Viszont szükségét érzik annak, hogy gyógypedagógus vagy pedagógiai asszisztens segítse a munkájukat, hogy sikeresen tudjanak a lassan tanuló gyerekek számára individualizált támogatást biztosítani. A kedvező tanulási környezet és a figyelemfelkeltő tanulási közeg mint külső motiváció ugyanúgy pozitív hatással van a lassan tanulók előrehaladására, mint a belső motiváció, a siker utáni vágy a tanulmányi munkában (Amdany et al., 2018).

Bíró és munkatársai (2020) hangsúlyozzák, hogy a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség a sajátos nevelési igényhez képest gyengébb tüneteket mutató, vagy jobb prognózisú, átmeneti problémát jelez a tipikus fejlődési tartományba tartozó gyermekek körében. A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségek hátterében több tényező is állhat. Különböző pszichológiai, pedagógiai folyamatok, a nem megfelelő szociokulturális háttér és súlyos környezeti ártalmak, vagy a gyengébben fejlett (de még a normál övezetbe tartozó) képességek is előidézhetik. Ezek a gyermekek ugyan nehezebben, de képesek teljesíteni az iskolai követelményeket. A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség nem tartós vagy végleges állapot. Amennyiben a gyermekek számára biztosított a megfelelő fejlesztés és az állapotuknak megfelelő pedagógiai többlétszolgáltatás, abban az esetben a nehézségek akár meg is szűnhetnek, vagy jelentősen csökkenhetnek (Bolla & Balogh, 2021).

A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség ellátási kategóriába sorolt gyermekek, tanulók többsége tanulási nehézséget mutat. A tanulási nehézség az ismeretek és készségek elsajátításában, illetve használatának problémájában mutatkozik meg. A tanulási nehézséget többnyire olyan általános tényezők okozzák, mint például az átlag alatti (de még normál övezeti) intellektus, a különféle érzelmi, hangulati vagy motivációs problémák. Emellett a tanulási nehézség kialakulásában szerepet játszhatnak a kedvezőtlen környezeti tényezők, ilyen például a gyermek életében bekövetkezett pszichotraumák (válás, haláleset), a nem megfelelő oktatási módszerek, a rendszertelen iskolalátogatás, vagy akár a pedagógus szemé-

lyének gyakori változása. Ezeken túl gyakran találkozhatunk azzal a jelenséggel, hogy a tanulási nehézségek hátterében a gyermek közvetlen környezete és az oktatási közeg között jelentkező kulturális-nyelvi különbség áll. A tanulási nehézségek jelentkezhetnek időszakosan is, azonban a megfelelő támogatás hiányában tartósan fennmaradhatnak. Az ismeretek elsajátítása a tanulási nehézséget mutató tanulók esetében a kortársakhoz képest lassabb ütemben és/vagy gyengébb minőségben történik. Ennek következtében gyengébb tanulmányi eredményeket produkálnak, amely megjelenhet tantárgycsoportokhoz kötődően, vagy valamilyen konkrét tantárgy elsajátításában. A tanulási problémák megmutatkozhatnak a gyenge olvasási, a szövegértési, írás-helyesírási, valamint a számolási teljesítményben egyaránt (Czirfusz & Gyöngyösi, 2023).

A gyenge iskolai teljesítmény mellett a beilleszkedés és a magatartás területén is jelentkezhetnek problémák (Bárányné, Horváth-Militinyi, & Ráczné, 2013). Abban az esetben beszélhetünk beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről, amikor a gyermek magatartásszabályozása fejletlen, adaptív viselkedése sajátos, a különböző társas helyzetekhez való alkalmazkodás nehezített. Ebből kifolyólag problémát okoz a gyermek, tanuló számára az óvodai, iskolai élethez való alkalmazkodás és a kortársakkal való együttműködés. A tünetek nem merítik a ki a DSM-5 (2013) és a BNO-11 (2022) klasszifikációs rendszerekben leírt magatartási és beilleszkedési zavarok kritériumait. Ezek a nehézségek kevésbé súlyosak, feltehetőleg nem tartósak, és a megfelelő fejlesztések hatására vagy akár spontán megszűnhetnek. Objektív mutatók nem állnak rendelkezésre ahhoz, hogy meg tudjuk húzni a határt a súlyos, tartós, visszafordíthatatlan állapot (SNI minősítés) és a súlyos, tartós, de akár reverzibilis állapot (BTMN minősítés) között a beilleszkedési, tanulási és magatartási problémák megítélésakor (Falus & Szűcs, 2021). E gondolat folytatásaként meg kell említeni a neurodiverzitás fogalmát, mely *a tanulói sokszínűség hangsúlyozásával felveti a kérdést, hogy valóban kellene-e határok a tipikus és az atipikus fejlődés elválasztásában, vagy képesek vagyunk elfogadónak tekinteni az eltérő fejlődésre is*. Viszont a legpozitívabb szemléletnél is szükség van a pedagógusok felkészítésére, a gyakorlatban jól használható módszerek átadására a tanulók sikeres kíséréséhez.

A hazai szakirodalmak áttekintése során az látható, hogy csak néhány tanulmány található, amelyek a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség ellátásának tapasztalatairól szólnak. A különböző fenntartású iskolákban vizsgálta Hegedűs (2022) a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő diákok teljesítményét az országos kompetenciamérés adatai alapján. Nem lehetett a vizsgált populációra nézve egyértelmű előnyt vagy hátrányt jelezni az intézményi fenntartás különbözősége alapján. Azonban jelentős különbségek mutatkoztak meg abban, hogy milyen számban jelennek meg a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek a különböző fenntartású intézményekben. Az állami fenntartású intézmények jelentősen magasabb számban látják el az atipikus fejlődéssel küzdő gyermekek ellátási feladatát (Hegedűs, 2022). Napjaink oktatáspolitikája ugyan támogatja az inklúziót, az együttnevelést, de emellett a szükséges feltételek kialakítása elsősorban a pedagógusokra hárul. Az atipikus fejlődés felismerése és ellátási szükségletei túl nehéznek bizonyulnak akkor, ha nem rendelkeznek kellő ismerettel mindezekhez. A megfelelő iskolai légkör kialakítása mellett a pedagógus is meghatározó szerepet tölt be a tanulási nehézséggel küzdő gyermekek sikeres előrehaladása tekintetében (Szabóné et al., 2023). A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség esetében elengedhetetlen, *„hogy az iskolarendszer vertikális irányban rugalmasan reagáljon fejlődésükre (pl. az alsó tagozaton a folyamatos továbbhaladás biztosítása), a lemaradók fejlesztése megtörténjen, a jobb képességű, gyorsabban haladó tanulók esetében pedig lehetővé váljon a felfelé történő léptetés, akár az osztályfokugrás lehetőségének megteremtése is”* (Mohai & Perlusz, 2020, p. 29.).

A jogszabályi háttér a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók számára biztosítja a különórai fejlesztést. Ezt a fejlesztőpedagógus és a szakképzettséggel rendelkező pe-

dagógus tevékenységi körébe helyezi, amely a gyermek, tanuló tantárgyi felzárkóztatására és készségfejlesztésére irányuló kötelező foglalkozást jelenti (Nkt. 27. § 5. pontja). Kiss és munkatársai (2006) tanulmányukban összefoglalják, hogy a fejlesztő pedagógus olyan, pedagógus diplomával rendelkező szakember, aki komplex pszichológiai-pedagógiai ismeretek birtokában végezheti a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek, tanulók pedagógiai szűrését, fejlesztését és prevencióját csoportos és egyéni formában. Mivel e fejlesztő foglalkozást képzett szakember végzi, a vizsgálatunk tárgyát az a tevékenység tölti ki, amely a pedagógusok (óvodapedagógus, tanító, tanár) mindennapi, csoporton belüli feladatait jelenti a BTMN esetében. Tehát a pedagógusok felelőssége abban áll, hogy minél több ismeretet gyűjtsenek e nagyon heterogén populációról, legyenek érzékenyek a problémák hátterében álló okokra, és képesek legyenek a tünetek mielőbbi tudatosítására, majd kezdeményezzék a szakértői vizsgálat korai megkezdését. Az ellátás során a pedagógus feladata az érintett gyermek csoporton belüli elfogadása, támogatása hatékony módszerek alkalmazásával, valamint a tanulási folyamatok segítése differenciált, individualizált eljárások használatával, illetve a pedagógiai többlétszolgáltatások szakértői véleményben leírt formáinak a gyermek igényeihez igazítása és alkalmazása.

MÓDSZER

A kutatás célja, a kutatási kérdések bemutatása

A doktori kutatás célja a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók ellátására való felkészítés vizsgálata a pedagógusképzésben. Jelen tanulmányunkban egy kérdőíves adatgyűjtés eredményeiből részadatokat mutatunk be, mely a doktori kutatáshoz kapcsolódó pilot vizsgálat. A pilot kutatás célja felmérni, hogy a Nyugat-Dunántúl egyik egyetemének tanítóképzős (BA) hallgatói milyen ismeretekkel rendelkeznek a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekről.

Kutatási kérdésekre keressük a válaszokat, amelyek segítik majd a részletes, strukturált tudományos kikérdezés felépítését a doktori munkában. Kérdésfelvetések: (1) a tanítóképzős hallgatók a képzésük során milyen ismereteket sajátítanak el a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek tüneteinek felismeréséhez és ellátásához, (2) a tanító szakos hallgatók ismeretei milyen módon változnak a sajátos nevelési igényű tanulók és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók témakörökben tanulmányaik alatt.

A kutatás módszertana

A kutatások során a leggyakrabban használt írásbeli kikérdezés módszerét, a kérdőívet alkalmaztuk. A vizsgálati eszköz kialakítása során figyelembe vettük, hogy kutatásunk elsődleges célja az volt, hogy átfogó képet kapjunk az általunk vizsgált intézmény hallgatóinak tudásáról a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség témakörökkel kapcsolatban. Kiemelten fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy a két témakör tekintetében van-e tudásbeli különbség a hallgatók körében, valamint, hogy a különböző évfolyamokon tanuló hallgatók ismeretei között milyen eltérések figyelhetők meg.

A kérdőív kidolgozásához a szakirodalmi alapot olyan művek adták (Papp & Schiffer, 2011; Mohai & Perlusz, 2020; Bíró, 2020), amelyek részletesen tárgyalják a sajátos nevelési igényű és a BTMN kategóriába sorolt gyermekek fogalmát, jellemzőit és pedagógiai vonatkozásait. Az így kapott adatok nemcsak

a hallgatók tudásának feltérképezéséhez járulnak hozzá, hanem a képzési programok továbbfejlesztéséhez is alapot nyújthatnak.

A hallgatók részére készített kérdőív 44 kérdésből állt, amelynek első kérdéscsoportja a sajátos nevelési igény témakörét öleli fel, a második kérdéscsoport pedig a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekre vonatkozik. A kérdések túlnyomó részt zárt kérdések, de néhány esetben nyitott kérdéseket is alkalmaztunk. A kérdések mind a két alcsoportban a hallgatók előzetes tudására, a pedagógusok szerepére az együttnevelésben, és a megfelelő felkészítésre vonatkoztak. A hallgatók papíralapon, személyes jelenlétben töltötték ki a kérdéssort.

Az általunk vizsgált mintában 114 fő vett részt, akiknek a 92%-a nő volt. Az elsőéves hallgatók közül 25 fő, a másodéves hallgatók közül 26 fő, a harmadéves hallgatók közül 44 fő, a végzős hallgatók közül pedig 19 fő töltötte ki a kérdőívet. A tanítójelöltek átlagéletkora 21,69 év. Minden hallgató nappali tagozaton végzi tanulmányait.

A kérdőívet kitöltő személyek válaszait befolyásolhatják olyan tényezők, melyek nincsenek közvetlen kapcsolatban a képzéssel. Jelen vizsgálat csak részben tért ki arra, hogy a kitöltő személyek a képzésük megkezdése előtt rendelkezett-e már valamilyen információval a vizsgált csoportokat illetően. A kutatásban résztvevők 75%-a számolt be arról, hogy volt már személyes kapcsolata sajátos nevelési igényű tanulókkal, míg a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekkel a kitöltők 52%-a került korábban kapcsolatba. A személyes tapasztalatok forrását tekintve megállapítható, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekekkel kapcsolatba kerülő hallgatók több mint fele (51%) a tanítói gyakorlat során találkozott ilyen tanulókkal, míg a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekkel kapcsolatban állók 56%-a is ebben a környezetben szerzett tapasztalatokat.

A személyes tapasztalatok másik jelentős forrását a saját általános és középiskolai tanulmányok időszaka jelentette, amely során a sajátos nevelési igényű gyermekekkel a hallgatók 46%-a, míg a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekkel 25%-a találkozott.

Kutatásunk statisztikai elemzéseit az Excel táblázatkezelő program segítségével végeztük el. Az adatok rendszerezéséhez és elemzéséhez az Excel beépített függvényeit és az Adatelemzés eszköztárát használtuk. A statisztikai módszerek között alkalmaztuk a Pearson-korreláció kiszámításához a KORREL függvényt, valamint a McNemar-tesztet, amelyet képlet segítségével valósítottunk meg.

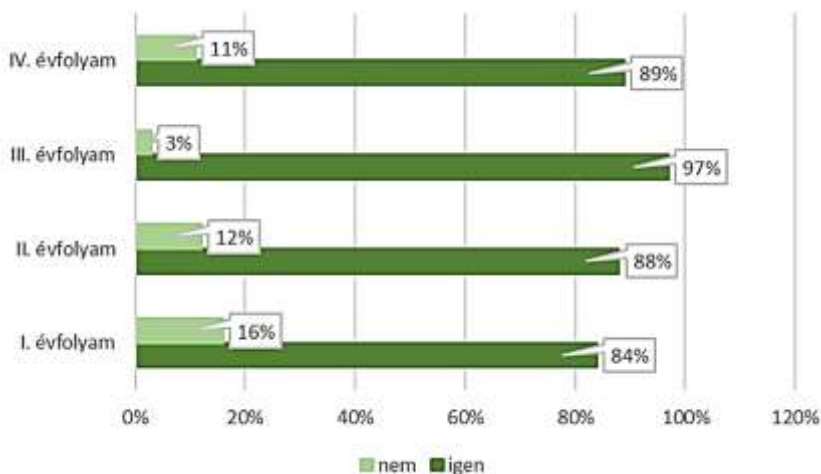
EREDMÉNYEK

Az eredmények értékelése jelenleg is tart, ennek okán jelen tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy összehasonlítsuk, hogy a tanulmányaikban különböző szinten (évfolyamon) tartó tanító szakos hallgatók ismeretei milyen módon változnak a sajátos nevelési igényű tanulók és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók témakörében. Továbbá részletezzük, hogy a kitöltők miként vélekednek arról, hogy az alapképzésük során milyen szintű felkészítést kapnak a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók differenciált oktatására.

Előzetes tudás a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekekről, tanulókról

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a tanítóképző minden hallgatója hallott már a sajátos nevelési igényű gyermekekről, tanulókról. Azonban a kutatásban résztvevő tanítójelöltek 8,78%-a (10 fő)

úgy nyilatkozott, hogy még egyáltalán nem találkozott a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók problémakörével (1. ábra). Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a sajátos nevelési igény ellátási kategória egyértelműen több figyelmet kap a képzés során, mint a BTMN témaköre.

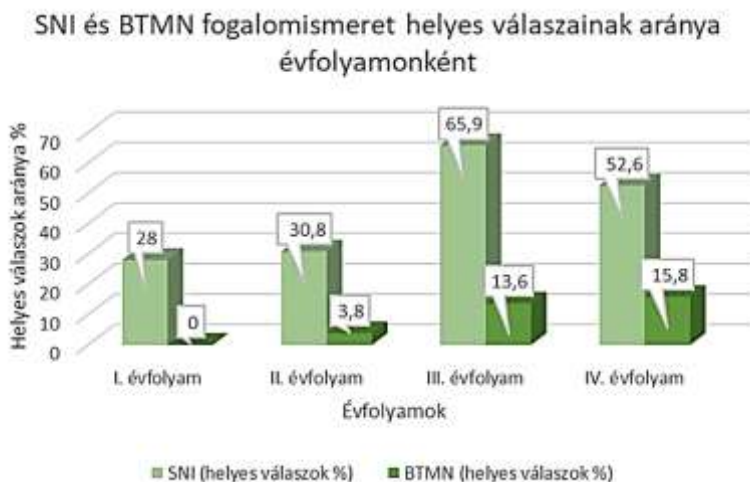

1. ábra. Találkozás a különleges bánásmódot igénylő gyermekek problémakörével (saját szerkesztés).

A következő kérdés a hallgatók konkrét ismereteit méri a sajátos nevelési igénnyel és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség fogalmával kapcsolatban. Ebben a nyílt kérdésben a válaszadóknak fel kellett sorolniuk, hogy szerintük milyen problémák tartoznak az SNI és a BTMN ellátási kategóriákba. Azt feltételeztük, hogy az évfolyamok előrehaladásával a hallgatók tudása lineárisan bővül az SNI és BTMN témában, ezért a Pearson-féle korreláció számítását alkalmaztunk.

A SNI fogalom ismerete esetében a *Korrelációs együttható* (r): 0,774, a *p-érték*: 0,226 ($p > 0,05$). Az adatok igazolják, hogy az évfolyamok előrehaladtával pozitív kapcsolat van a helyes válaszok aránya között, de a *p-érték* alapján ez az összefüggés statisztikailag nem szignifikáns. Ez azt jelentheti, hogy a minta nagysága vagy az arányok ingadozása nem elég ahhoz, hogy erős következtetést vonjunk le. A 2. ábra részletezi, hogy a tanulmányaikat különböző évfolyamokon folytató tanítójelöltek hány százaléka adott helyes választ a BTMN és SNI fogalmára. A harmadéves hallgatók a többi évfolyamhoz képest az SNI fogalommal kapcsolatban magasabb arányban válaszoltak helyesen. Ennek háttérében azt valószínűsítjük, hogy a kérdőíves adatgyűjtést megelőzően két héttel a tanítójelöltek az „Együttnevelés elmélete és gyakorlata” című kurzusuk keretein belül részt vettek egy gyógypedagógus által vezetett előadáson, amelynek témája a SNI és BTMN ellátási kategóriák, valamint a Pedagógiai Szakszolgálatok működése volt. Ugyanez az előadás a BTMN ismeretekre nem hatott ilyen magas arányban, ennek háttérében azt feltételezzük, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekekről a hallgatók több előzetes tudással rendelkeztek.

A BTMN fogalom ismerete esetében a *korrelációs együttható* (r): 0,964, a *p-érték*: 0,036 ($p \leq 0,05$). Tehát az adatok alapján kimutatható egy nagyon erős és szignifikáns pozitív lineáris kapcsolat az évfolyam előrehaladása és a helyes válaszok aránya között. Vagyis az évfolyamok növekedésével együtt jár a helyes válaszok arányának növekedése.

2. ábra. Az SNI és BTMN fogalomismeret helyes válaszainak aránya évfolyamonként (saját szerkesztés).

A kapott eredmények (2. ábra) jól szemléltetik, hogy az évfolyamok előrehaladtával az SNI fogalmára adott helyes válaszok száma és aránya emelkedik. Ez arra utal, hogy az évfolyamok előrehaladtával az SNI fogalom ismerete összefüggést mutat a helyes válaszok gyakoribb előfordulásával. A nyitott kérdések minőségi elemzése során a vizsgálatban résztvevő elsőéves hallgatók 24%-a (6 fő) hibásan, „a beteg gyerekek” (fizikai, mentális betegségek) kifejezéssel jelölik azokat a személyeket, akik véleményük szerint az SNI ellátási kategóriába tartoznak. A felsőbb évfolyamok esetében már nem jelenik meg, hogy a sajátos nevelési igényt valamilyen betegségnek tartanták. A másodévesek jellemzően általánosságban említik a fogyatékossgot, és nem részletezik a típusokat. A III. évfolyamosok válaszoltak a legmagasabb arányban helyesen a kérdésre, a legtöbben a különböző fogyatékossgokat (érzékszervi, mozgásszervi, értelmi), a tanulási zavarokat, az autizmus spektrum zavart és a figyelemhiány, hiperaktivitás zavarárt sorolták ide. A végzős hallgatók esetében szintén a különböző fogyatékossgokat és/vagy az autizmus spektrum zavart sorolták a legtöbben az SNI ellátási kategóriába. Több esetben megjelenik a tanulási, magatartási nehézség kifejezése, valamint egy hallgató a tanulásban akadályozottságra példaként a diszlexiát írja. E válaszok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a vizsgálatban résztvevő tanító szakos hallgatók nincsenek tisztában a tanulási nehézség, tanulási zavar, tanulási akadályozottság definíciójával, jelentésével.

A tanulmányok előrehaladtával a BTMN fogalmának az ismerete is növekvő tendenciát mutat (2. ábra), azonban az SNI fogalomhoz képest a helyes válaszok számának növekedése jelentősen alacsonyabb. A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség fogalmával kapcsolatos kérdésre a tanítójelöltek 13%-a (15 fő) egész egyszerűen kihagyja ezt a kérdést, vagy jelzik, hogy nem tudják a választ. Ebből 8 fő annak ellenére nem tudja értelmezni a BTMN fogalmát, hogy a sajátos nevelési igény fogalmát helyesen értelmezte. A legtöbb válaszadó SNI kategóriába tartozó zavarokat és fogyatékossgokat sorol a BTMN ellátási kategóriába is. Ezek az eredmények is alátámasztják azt a feltételezésünket, mely szerint a megkérdezett hallgatóknak a sajátos nevelési igényről valamivel több ismeretük van, mint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről. Azonban mind a sajátos nevelési igény, mind a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel kapcsolatos ismereteik hiányosak és pontatlanok. A végzős tanító szakos hallgatók néhány hónapon belül már tanítói diplomájukkal a kezükben kilépnek a gyakorlatba úgy, hogy alig tudnak valamit a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről, többségük csak a mo-

zaikszót próbálja értelmezni. Nincsenek tisztában azzal, hogy mi a különbség a nehézség és a zavar között, szinonimaként használják ezeket a kifejezéseket. Ez is mutatja azt a korábbi eredményt (Balogh, 2021), amely szerint a kutatásunkban résztvevő tanítóképző hely képzési programjában néhány kurzus keretében foglalkoznak az SNI témakörrel, és a hallgatók a képzés végére jelentős ismeretekkel rendelkeznek e témakörrel. Ebből kiindulva a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséghez illeszkedően is szükség van olyan kurzusok beépítésére, amelyek során a hallgatók megtanulják felismerni a tüneteket és az ellátás lehetőségeit, vagyis felkészülnek a képzésük során a BTMN minél hatékonyabb támogatására a tanítói tevékenységük során.

Szerettük volna tudni, hogy tapasztalhatunk-e szignifikáns különbséget az SNI és BTMN fogalom helyes válaszainak aránya között az egyes évfolyamokon. Ennek a megválaszolásához McNemar-tesztet alkalmaztunk. A teszt segítségével egy 2x2-es kontingenciátábla alapján vizsgáltuk a két változó közötti szimmetriát. A jelen vizsgálatban a két változó az SNI és a BTMN fogalmainak ismeretét jelenti. A teszt változói a következők voltak. Az A érték azon hallgatók számát jelölte, akik mind az SNI, mind a BTMN fogalmat helyesen ismerték. B értékkel jelöltük azokat, akik az SNI fogalmat helyesen ismerték, de a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség fogalmat nem. A C érték jelzi azokat a hallgatókat, akik az SNI fogalmat nem ismerték, de a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség fogalmat igen. A D érték pedig azokat jelöli, akik sem az SNI, sem a BTMN fogalmat nem ismerték. A vizsgálat eredménye (lásd 1. táblázat) minden évfolyamon szignifikáns különbséget mutat az SNI és BTMN fogalom helyes válaszainak aránya között. Ez azt jelzi, hogy a kutatásban résztvevő hallgatók minden évfolyamon a sajátos nevelési igény fogalmát sokkal jobban ismerik, mint a BTMN fogalmát, és ez a különbség statisztikailag igazolható.

	A érték (fő)	B érték (fő)	C érték (fő)	D érték (fő)	Statisztikai érték (χ^2)	P-érték	Szignifikanciaszint
I. évfolyam	0	7	0	18	0.0	0.0156	szignifikáns különbség
II. évfolyam	0	8	1	17	1.0	0.0391	szignifikáns különbség
III. évfolyam	5	25	1	13	1.0	0.000000 8	rendkívül szignifikáns különbség
IV. évfolyam	2	8	1	8	1.0	0.0391	szignifikáns különbség

1. táblázat. Az évfolyamonkénti összehasonlítás statisztikai eredménye.

Az eredmények komplexebb értelmezése érdekében szükségesnek tartottuk a McNemar-teszt elvégzését az egész mintára is. A teljes minta elemzése lehetőséget nyújtott arra, hogy az összes hallgatóra vonatkozóan egy általánosabb képet kapjunk a két fogalom ismertsége közötti különbségekről. Az egész mintára vonatkozó McNemar-teszt kontingenciátáblája a következő volt: A érték: 7 fő; B érték: 48 fő; C érték: 3 fő; D érték: 56 fő. A teszt eredménye alapján rendkívül szignifikáns különbség mutatkozott a két fogalom ismertsége között ($\chi^2 = 3,0$, $p = 1,97 \times 10^{-11}$, $p \leq 0,001$). Az eredmények szerint az SNI fogalma statisztikailag szignifikánsan jobban ismert, mint a BTMN fogalma az egész mintára vonatkozóan, ami összhangban van az évfolyamok szerinti elemzések eredményeivel is.

Pedagógusok szerepe az együttnevelésben

Célunk volt felmérni, hogy a tanítójelöltek hogyan viszonyulnak az együttneveléshez, valamint miként vélekednek arról, hogy egy tanítónak milyen ismeretekkel kell rendelkezniük a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekről.

A válaszadók 98%-a (112 fő) szerint elengedhetetlen, hogy a tanítók megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek a sajátos nevelési igényű gyermekekről, tanulókról. Ennek okaként legtöbbször a segítségnyújtást említették. A hallgatók 98%-a úgy véli, hogy ahhoz, hogy megfelelő ellátást, segítséget, támogatást tudjanak nyújtani a sajátos nevelési igényű gyermekeknek, fontos, hogy többet tudjanak erről a problémakörörről.

„Mindenképpen fontos, hiszen így nem csak a tanórákon megválasztott módszereit tudja a gyermekhez is igazítani, differenciálni, hanem tud segíteni abban, hogy az osztály többi tagjával együtt egy békés környezetet alakítsanak ki a gyermek számára, ahol érezheti, hogy elfogadják. Mindemellett a pedagógus az, aki a felismeréssel tud értesíteni olyan szakembereket, akik a gyermek segítségére lehetnek fejlődésében.” (III. évfolyamos hallgató).

Néhány hallgató említést tesz a gyógypedagógusszakember-hiányról is. Felismerik a problémát, hogy gyógypedagógusi segítség híján sok esetben a többségi tanítókra hárul a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátása.

„Igen, fontosnak tartom, hogy ne csak a gyógypedagógus vagy a fejlesztő pedagógus, hanem a tanító is rendelkezzen ilyen ismeretekkel, mert sajnos kevés a gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, és ezt a szerepet is sok esetben a tanítónak kell ellátnia.” (III. évfolyamos hallgató).

A felmérésben résztvevő hallgatók csupán 2%-a véli úgy, hogy nem fontos, hogy egy tanító megfelelő ismerettel rendelkezzen a sajátos nevelési igényű tanulókról. Ezt az egyik végzős kitöltő a következőképpen indokolta:

„Nem, mert az a gyógypedagógus feladatköre.” (IV. évfolyamos hallgató).

A sajátos nevelési igénnyel ellentétben minden hallgató (100%) úgy ítélte meg, hogy fontos, hogy a tanítók megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulókról. A sajátos nevelési igényhez hasonlóan úgy vélik, hogy ahhoz, hogy a differenciált oktatást és a segítségnyújtást meg tudják valósítani, szükségesek ezek az ismeretek.

„Mindenképp, hiszen együtt dolgozva a fejlesztő pedagógussal és szakemberekkel megfelelő környezetet tud biztosítani a gyermek számára. Emellett tud olyan módszereket is használni, valamint differenciálni, amik könnyítik a gyermek munkáját az oktatás során.” (IV. évfolyamos hallgató).

A válaszadók kiemelték, hogy a köznevelésben jelentős létszámban fordulnak elő a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségben érintett tanulók, és ebből kifolyólag a tanítójelöltek is felismerik, hogy a gyermekek optimális megsegítése érdekében elengedhetetlen, hogy megfelelő ismeretek birtokában legyenek a különleges bánásmódot igénylő tanulók ellátásához.

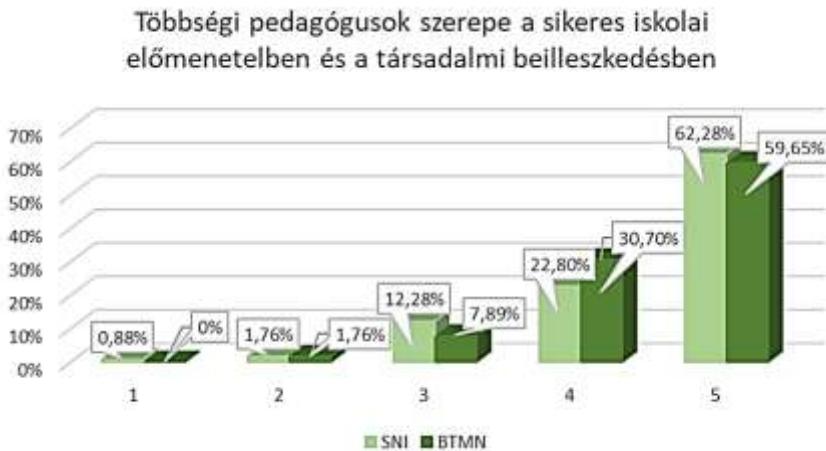
Többen megfogalmazzák, hogy a gyakorlatok során alig találkoznak sajátos nevelési igényű tanulóval. A hallgatók utalnak arra is, hogy az egyetem gyakorló általános iskolája nem fogad sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulókat. Egy harmadéves hallgató így fogalmaz:

„... érdemes lenne hospitálni olyan osztályban, ahol legalább egy sajátos nevelési igényű gyermek van, hogy beleláthassunk abba, hogy a tanulók a valóságban hogyan működnek.” (III. évfolyamos hallgató).

A hallgatók megkérdezése is megerősíti azt a korábbi kutatási eredményt (Balogh, 2021), amelyet a mintatanterv és a tantárgytematikák elemzése is igazolt, hogy a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség témaköre a sajátos nevelési igényhez képest jóval kisebb szerepet kap az általunk vizsgált tanítóképző helyen. A megkérdezett hallgatók 42%-a (49 fő) úgy véli, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekekkel ellentétben a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók ellátására nem készítik fel megfelelően. 23%-uk kiemeli, hogy az SNI ellátási kategóriáról többször esik szó az előadásokon és szemináriumokon, mint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről.

A kutatásban résztvevő hallgatók 14%-a (17 fő) úgy ítéli meg, hogy csak részben kap elégséges felkészítést a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók ellátására. Az SNI témához hasonlóan kiemelik, hogy valamilyen szintű elméleti tudást kapnak, de megítélésük szerint ez korántsem elegendő ahhoz, hogy majd a gyakorlatban megfelelő bánásmódot, ellátást tudjanak biztosítani a tanulók számára.

A pedagógusok szerepe a különleges bánásmódot igénylő tanulók sikeres együttnevelésében
Szerettünk volna információt kapni arra vonatkozóan, hogy a leendő tanítók megítélése szerint a többségi pedagógusoknak milyen szerepük van a különleges bánásmódot igénylő gyermekek iskolai előmenetelében és a társadalmi beilleszkedésében. A kitöltőknek egy ötfokú Likert-skálán kellett jelölniük (1=egyáltalán nem ért egyet, 5=teljes mértékben egyetért), hogy mennyire értenek egyet az alábbi állítással: *A többségi pedagógusoknak fontos szerepük van a sajátos nevelési igényű/ beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató tanulók sikeres iskolai előmenetelében és társadalmi beilleszkedésében.*

4. ábra. A többségi pedagógusok szerepének megítélése (saját szerkesztés).

A kutatásban részt vevő tanítójelöltek (lásd 4. ábra) – SNI esetében 62%-uk, BTMN esetében 59%-uk – egyetértene az azzal az állítással, hogy a többségi pedagógusoknak kiemelt szerepük van a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekek, tanulók sikeres iskolai előmenetelében és társadalmi beilleszkedésében.

KÖVETKEZTETÉSEK

Megbeszélés

Ahogy jeleztük korábban, e kutatás egy részletét mutatja annak a doktori kutatásnak, amely az adatgyűjtésen, elemzésen túl olyan támogató anyagok kidolgozását vállalja, amelyek a BTMN ellátási kategóriába sorolt gyermekek, tanulók pedagógiai támogatását segítik. E kutatás a kitűzött céljait elérte, de fontos megemlíteni a *kutatás korlátait* is.

Elsőként említhetjük, hogy kérdőíves adatgyűjtési módszert alkalmaztunk, amely során a válaszok a résztvevők szubjektív értékelésein alapultak, és nem tartalmaztak objektív tudásmérést, ami befolyásolhatja az eredmények pontosságát. Továbbá, a kvalitatív módszerek, például interjúk vagy fókuszcsoportok alkalmazása lehetővé tette volna, hogy mélyebb betekintést nyerjünk a válaszok mögötti motivációkba. Az eredmények értékelésekor fontos figyelembe venni az elemzés kereteit, amelyek hatással lehetnek az eredmények általánosíthatóságára. Az alacsony elemszám kihívást jelenthet, ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a kutatásban a vizsgált képzőhely összes nappali tagozatos hallgatója részt vett, így az adatok az intézmény szintjén reprezentatívnak tekinthetők. Ezen túlmenően a kutatás kizárólag egyetlen tanítóképző intézmény hallgatóit érintette, ami korlátozza az eredmények kiterjeszthetőségét más intézményekre vagy országos szintre. Továbbá, a hallgatók tudásának vizsgálata keresztmetszeti adatok alapján történt, amely egy adott időpontban nyújtott pillanatképet. Ez a módszer nem teszi lehetővé a hallgatók fejlődésének hosszmetzeti vizsgálatát, így nem tudtunk következtetéseket levonni az ismeretek időbeli alakulásáról. A fent említett korlátok ellenére a kutatás értékes betekintést nyújt az adott képzőhely hallgatóinak ismereti szintjébe és tapasztalataiba, valamint hasznos alapot kínál a további vizsgálatokhoz.

Összegzés

Összegezve a pilot vizsgálat eredményeit, a kérdésfeltevések megválaszolásra kerültek. Megállapítható, hogy a nyugat-dunántúli régió egyik egyetemén folyó tanító alapképzési szakon a különleges bánásmódot igénylő gyermekek, tanulók témakörét illetően az oktatás fókusza a sajátos nevelési igényre helyeződik. Ezt a hallgatók körében végzett kérdőíves adatgyűjtés eredményei is igazolják. *A hallgatók a sajátos nevelési igény ellátási kategóriáról több helyes ismerettel rendelkeznek, mint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségről.* Az általunk elvégzett statisztikai elemzések megerősítették, hogy a hallgatók ismeretei a sajátos nevelési igényről a tanulmányaik előrehaladtával arányosan bővül. *A BTMN fogalmát illetően a hallgatók a sajátos nevelési igényhez viszonyítva jóval kevesebb pontos tudással rendelkeznek,* és e témát illetően a tanulmányokban való előrehaladással a BTMN fogalmának ismerete jóval kisebb mértékben változik. A hallgatók is beszámoltak arról, hogy a tanulmányaik során a sajátos nevelési igény témakörével többször találkoznak, mint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekkel kapcsolatos ismeretekkel. A tanítójelöltek véleménye szerint a képzésükben megjelenő BTMN témakörrel kapcsolatos tartalmak nem elegendőek ahhoz, hogy a tanítói pályára lépve megfelelő módon tudjanak foglalkozni a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató gyermekekkel, tanulókkal.

Bizakodásra adhat okot, hogy a hallgatók a felmérés során kifejezik igényüket arra vonatkozóan, hogy integrált keretek között találkozzanak a különleges bánásmódot igénylő tanulókkal. Emellett felismerik a többségi pedagógusok szerepének fontosságát a sikeres együttnevelés megvalósításában.

Az Nkt. 47. § előírja, hogy a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók fejlesztő foglalkoztatásra jogosultak. A fejlesztő foglalkoztatás a nevelési tanácsadás, az óvodai nevelés, az iskolai nevelés és oktatás, a kollégiumi nevelés és oktatás keretében valósítható meg. A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulókat megillető fejlesztő pedagógiai ellátás a felzárkóztatási részében az adott tantárgyat tanító pedagógus feladata, a készségfejlesztési részében pedig a fejlesztőpedagógusé. Ennek értelmében a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók ellátását nem lehet teljes mértékben elkülöníteni a „többségi” pedagógusok (óvoda-pedagógus, tanító, tanár) feladataitól. A pedagógusoknak kiemelt szerepük van e gyermekek, tanulók ellátásában, felzárkóztatásában. Azonban a tanító BA szak jelenleg hatályos Képzési és Kimeneti Követelményében nem jelenik meg konkrétan, hogy a tanítóknak a diploma megszerzését követően milyen kompetenciákkal kell rendelkezniük a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók ellátásához. Ennek következtében a tanítóképzésben nem fektetnek elegendő hangsúlyt a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség témakörére. Időszerű volna, hogy a tanítóképző helyek is felismerjék, hogy a sajátos nevelési igény mellett a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézség problémakörének is meg kell jelennie a képzésükben. Fontos lenne, hogy a leendő tanítók már az alapképzésük során megfelelő felkészítést kapjanak a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekekkel, tanulókkal való individualizált foglalkozás tervezésére és kivitelezésére.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ahmad, S. S., Shaari, M. F., Hashim, R., & Kariminia, S. (2015). Conducive Attributes of Physical Learning Environment at Preschool Level for Slow Learners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 201(1), 110–120. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.08.138>.
- Amdany, P., Sularmi, S., & Sriyanto, M. I. (2018). Learning Motivation of Slow Learner in Elementary School. *Social, Humanities, and Educational Studies (SHEs): Conference Series*, 1(1), 613–618. <https://doi.org/10.20961/shes.v1i1.23506>
- Balogh E. (2021). A különleges bánásmódot igénylő tanulókkal kapcsolatos ismeretek megjelenése a győri tanítóképzésben. In Medovarszki, I. (szerk.). *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2021 - Pedagógiai, neveléstudományi és szak módszertani tanulmányok* (pp. 203–212.). Líceum Kiadó.
- Balogh E. (2023). Pedagógusok ismereteinek vizsgálata a különleges bánásmódot igénylő - sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséget mutató - gyermekekről és az együttnevelés megvalósulásáról. In Medovarszki, I. (szerk.). *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2022 - Pedagógiai és szak módszertani tanulmányok az iskola világából*. (pp. 157–176.). Líceum Kiadó.
- Bárányné Jámbori Sz., Horváth-Militinyi T., & Ráczné Török E. (2013). *Tanulók és tanulósoportok megismerése – kiemelt figyelmet igénylő tanulók*. Szegedi Tudományegyetem. Letöltve: 2024.02.15. http://www.igypk.hu/mentor-halo/tananyag/Tanulk_s_tanulo csoportok_megismerse_-_kiemelt_figyelmet_ignyl_tanulk/index.html
- Bíró E. (szerk.) (2020). *SZAKMAI AJÁNLÁS a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő gyermekeket, tanulókat az óvodai és iskolai nevelésük-oktatásuk során megillető különleges bánásmódhoz; a fejlesztő pedagógiai ellátás gyógypedagógiai tartalmaira; a pedagógiai segítség céljaira, feladataira és módszereire; valamint a BTMN tanulói jogokhoz kapcsolódó joghasználatra*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

- Bolla V. & Balogh E. (2021). Az atipikus fejlődés és a gyermekkultúra kapcsolódási pontjai. In Gróz A., Kövecsesné Gósi V., & Várszeginé Gáncs E. (szerk.), *Gyermek-Kultúra-Nevelés* (pp. 51–59.). Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar.
- BNO-11 (2022). *Mentális zavarok*. Animula Kiadó.
- Czirfusz D. & Gyöngyösi K. (2023). SNI és BTMN tanulók a szakképzésben: fogalmi keretek és statisztikai adatok. *Opus et Educatio: Munka és Nevelés*, 10(2), 117–136. <https://doi.org/10.3311/ope.558>
- DSM-5 (2013). *Referencia kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaiboz*. Oriold és Társai.
- Falus I. & Szűcs I. (szerk.) (2022). *A didaktika kézikönyve*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634548454>
- Fejes J. B. & Szenczi B. (2010). Tanulási korlátok a magyar és az amerikai szakirodalomban. *Gyógypedagógiai Szemle*, 38(4), 273–287.
- Hegedűs R. (2022). A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók eredményessége. *Educatio*, 31(1), 113–122. DOI: <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.1.9>
- Howard, T., Dresser, S. G., & Dunklee, D. R. (2009). *Poverty is NOT a learning disability. Equalizing opportunities for low SES students*. Thousand Oaks: Corwin. <https://doi.org/10.4135/9781452219394>
- Idol, L. (2006). Toward inclusion of special education students in general education: A program evaluation of eight schools (Article). *Remedial and Special Education*, 27(2), 77–94. <https://doi.org/10.1177/07419325060270020601>
- Kiss F., Erdélyiné Bakonyi I., & Pálnokné Pozsonyi M. (2006). A fejlesztő pedagógiai munka vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. *Új pedagógiai szemle*, 56(2), 85–94.
- Kloas, P. W. (1979). *Wer ist lernbehindert? Zum Problem der Bestimmung des Personenkreises lernbehinderter Jugendlicher*. Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB). Letöltve: 2024.11.01. <https://www.bwp-zeitschrift.de>
- Mesterházi Zs., & Szekeres Á. (szerk.) (2019). *A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.
- Mohai K., & Perlusz A. (2020). *Útmutató az integrált és inkluzív oktatáshoz a többségi pedagógus számára*. Oktatás 2030. Eszterházy Károly Egyetem. Letöltve: 2024.03.21. <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-az-integralt-es-inkluziv-oktatashoz.pdf>
- Oktatási Hivatal (2019). Gyermekek, tanulók száma feladatellátási helyenként, a feladat típusa szerint. Letöltve: 2024.10.12. <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index>
- Oktatási Hivatal (2022). Gyermekek, tanulók száma feladatellátási helyenként, a feladat típusa szerint, évfolyamszintű bontásban. Letöltve: 2024.10.12. <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index>
- Oktatási Hivatal (2023). Gyermekek, tanulók száma feladatellátási helyenként, a feladat típusa szerint, évfolyamszintű bontásban. Letöltve: 2024.10.12. <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index>
- Oktatási Hivatal (2024). Gyermekek, tanulók száma feladatellátási helyenként, a feladat típusa szerint, évfolyamszintű bontásban. Letöltve: 2024.10.12. <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index>
- Papp G. (2002). Tanulásban akadályozott gyermekek iskolai integrációja a szakemberek közötti kooperáció tükrében. *Magyar Pedagógia*, 102(2), 159–178.
- Papp G. & Schiffer Cs. (2011). Az integrált és az inkluzív nevelés hatása a pedagógusképzés egyes területein. *Pedagógusképzés*, 9(3-4). 45–62. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2011.3.4.03>
- Pető I., & Ceglédi T. (2012). A pedagógusok SNI-vel szembeni attitűdje SACIE-vel mérve. *Iskolakultúra*, 22(11), 66–82.
- Pusztai G. (2018). *Kutatáson alapuló tanulmány a sajátos nevelési igényű és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulókkal való foglalkozás eredményességének növelése érdekében. Továbbképzési programok fejlesztését megalapozó kutatási háttér tanulmány*. Debreceni Egyetem. Letöltve: 2024.04.05. https://pedreg.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/pusztai_gabriella_tanulmany_2018_12-2-converted.pdf
- Shaw, S. R. (2008). An educational programming framework for a subset of students with diverse learning needs: Borderline intellectual functioning. *Intervention in School and Clinic*, 43(5), 291–299. <https://doi.org/10.1177/1053451208314735>

- Szabóné Pongrácz P., Trembulyák M., & Balogh R. (2023). Az iskolai légkör és a pedagógus meghatározó szerepe a tanulási nehézséggel küzdő tanulók életútjában. In Egri T. (szerk.). *XIV. Tanít-tani (online) Konferencia, Hatékonyság és koherencia a pedagógiában, a gyógypedagógiában és a tanárképzésben.* (pp. 24–31). Miskolci Egyetem.
- Trembulyák M. & Szabóné Pongrácz P. (2024). KÜLÖN? EGYÜTT? MERRE TOVÁBB? *Különleges Bánásmód - Interdiszciplináris folyóirat*, 9(4), 147–156. <https://doi.org/10.18458/KB.2023.4.147>
- Varga J. (szerk.) (2022). *A közoktatás indikátorrendszere 2021.* Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet. Letöltve: 2024.10.30. https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2022/02/A_kozoktatasi_indikatorrendszer_2021.pdf
- Vida G. (2018). *Kategóriák fogásában. Hazai SNI integráció hatásvizsgálat a pedagógus attitűd és a tanulói teljesítmény tükrében.* [Doktori értekezés]. Pécsi Tudományegyetem.
- Wanabuliandari, S., Ardianti, S. D., Gunarhadi, G., & Rejekiingsih, T. (2021). Study Analysis of Confidence Level on Slow Learner Students. *International Journal of Elementary Education*, 5(4), 584–592. <https://doi.org/10.23887/ijee.v5i4.39971>

Jogszabályok

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Letöltve: 2024.11.06. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
- Oktatási Hivatal Köznevelési statisztikai adatok, leírások. Letöltve: 2024.11.25. URL: <https://dari.oktatasi.hu/kipub/index>

Aspects of educational provision for social, learning and behavioural difficulties

ABSTRACT

Background and Objectives: The study is part of a doctoral research project that explores the preparation of teachers in terms of addressing the needs of children and students with adjustment, learning, and behavioural difficulties, and aims to develop professional content for teacher training and practicing educators. The purpose of the current investigation is to assess the knowledge of elementary education students regarding the topic of adjustment, learning, and behavioural difficulties. This study summarizes domestic literature on the topic of adjustment, learning, and behavioural difficulties, as well as the tasks of educators in this regard.

Method: In this investigation, elementary education students were surveyed using written questionnaires to assess their knowledge of the characteristics of children with adjustment, learning, and behavioural difficulties, and their knowledge in the areas of identification, assessment, and support. A total of 114 students participated in the study, representing four different academic years of the program.

Results: It was found that, in the elementary education bachelor's program, students are significantly less familiar with the concept of adjustment, learning, and behavioural difficulties in relation to special educational needs, and their knowledge is both incomplete and inaccurate.

Conclusions: After graduation, teachers must possess knowledge, competencies, and attitudes that support the care of children with adjustment, learning, and behavioural difficulties. It is important that these topics be incorporated into the curriculum content of teacher training courses.

Keywords: Adjustment, Learning, and Behavioural Difficulties, Teacher Training, Providing Special Support
